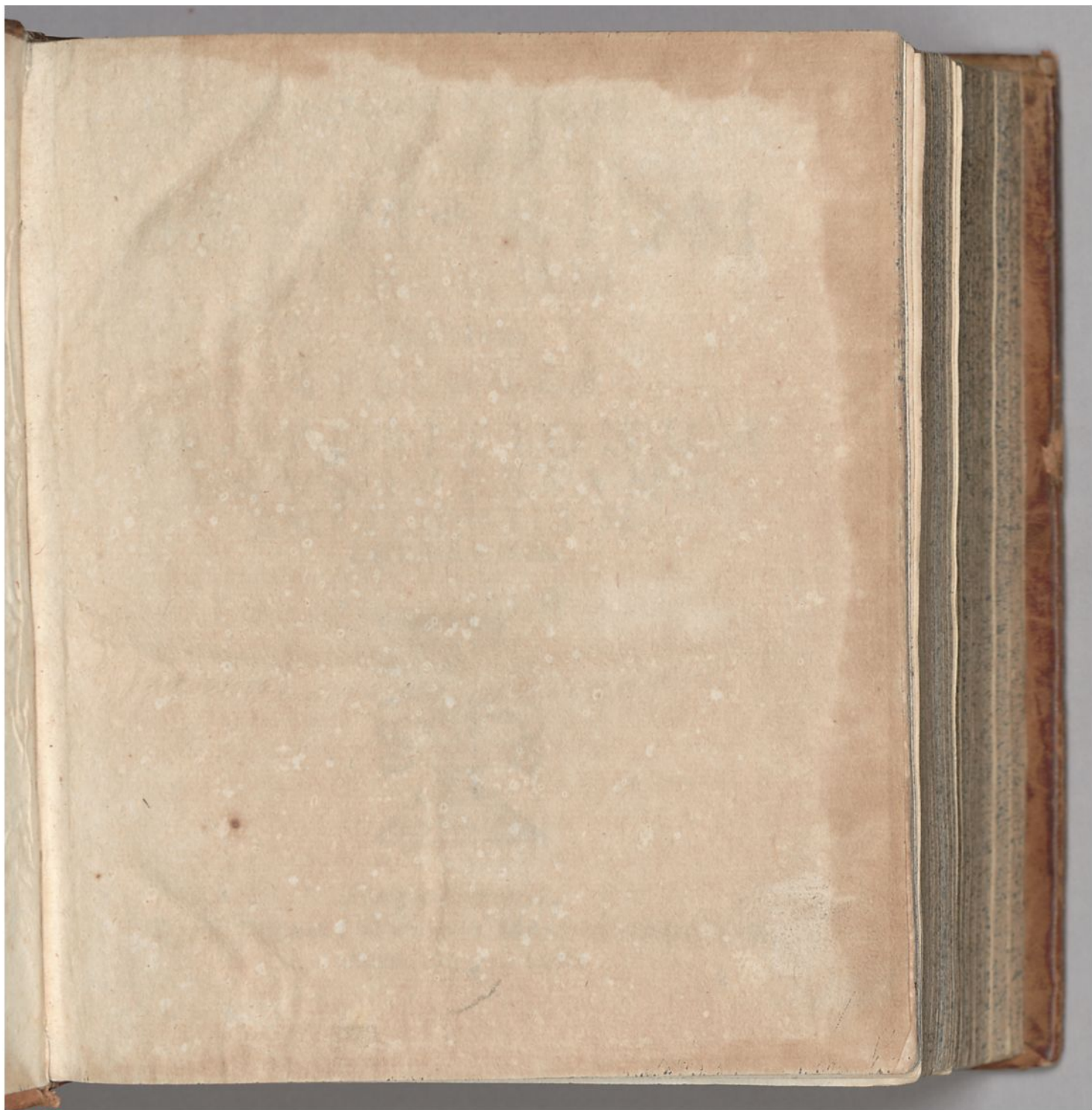

Leibn. Marg.
41

Varia ethica.

19
DISSERTATIO LOGICA
DE
IMPERFECTIONE
SERMONIS HUMANI

QVAM
D. O. M. A.

IN ILLUSTR. JULIA
INCLYTI ORDINIS PHILOSOPHICI
CONSENSU
PUBLICÆ ERUDITORUM DISQUISITIONI
SUBJICIENT
PRÆSES

M. JOHANN. OLDERMANN

ET RESPONDENS

ANTONIUS SEVMENICHT

RAVENSBERGA WESTPHALI

D. XIV. DECEMBR. MDCCIX.

IN AUDITORIO NOVO PHILOSOPHICO.

— (o) —
HELMSTADII,

—
TYPIS GEORG. WOLFGANGI HAMMII, ACAD. TYPOGR.

PERILLVSTRI ATQVE EXCELLEN-
TISSIMO
DOMINO
DNO. CLAMOR
DE BUSCH
POTENTISSIMO BORVSSORVM
REGI
A CONSILIIS STATVS INTIMIS
COMITATUS RAVENSBERGENSIS
GUBERNATORI
ET
CONSISTORII PRÆSIDI
EMINENTISSIMO
HÆREDITARIO DOMINO IN IPPENBURG
ET HARLINGHAUSEN
MECOENATI MAGNO
CONSECRAT
PRÆSES.

DISSERTATIO
DE
IMPERFECTIONE SERMO-
NIS HVMANI.

Q. D. B. V.

§. I.

Cogitationes nostræ in animo quasi delitescent, neque semetipsas aliorum conspectui exhibere aptæ sunt; necesse itaque est, ut per externa symbola eas aliis manifestare allaboremus. Qualia quidem plura ab hominibus possunt constitui; nihil tamen æque promptum est ac commodum, quam sonorum articulorum infinita propemodum varietas, & qui his apte inter se junctis constat sermo.

§. II. *Voces ergo sunt cogitationum interpretes, sive soni articulati, quibus ideas, vel ea quæ menti nostræ de re quapiam cogitanti obversantur, declaramus. Quibus addi possunt varia vocabula quæ ad positivas ideas respectum habent, earumque e. c. absentiam denotant, ut sunt: nihil, ignorantia, &c. Ad sermonis quoque tum connexionem tum elegantiam spectant particulæ, quæ seriem cogitationum indigitant, qua ratione mens ideas conjungat & ratiocinia ex se invicem fluant.*

A

§. III. Ex

§. III. Ex his nunc liquet, quod si loquens certas & claras animo teneat ideas, si soni sint apti usuque recepti, si denique reliqua sint ita comparata, ut eadem in audientis mente excitetur idea quæ in loquente est, *sermo perfectus* dici mereatur; Sin minus, & in altero horum deficiat, *imperfectio* arguendus sit. Hi *defectus* latius sese diffundunt, quam quidem vulgo suspicamur, quorum bene multi sunt, quos emendare humana prohibet imbecillitas.

§. IV. Illi soni, quibus nulla vis subjecta est, psittacorum & corvorum æmulo murmuri comparandi sunt, & quidvis potius quam veræ voces dicendi. Aut si quis adhibeat verba usu receptissima, quibus etiam alii certas ideas indigent, si tamen ipse eas ignoret, revera nihil dicit & soni sunt *inanes*. Quamvis enim hæc vocabula apta sint, in aliorum animis consuetas ideas excitare, cum tamen iisdem ipsemet careat, cogitata sua cum aliis non communicat, sed *scopo suo excidit sermo*.

§. V. Cujusmodi inanium sonorum ingens numerus in *philosophia* pariter ac *communi vita* sese nobis offert. Virtutes attractrices, assimilatrices, magneticæ, antipathia, sympathia, instinctus, cet. quid aliud sunt, quam ignorantia involucra & impedimenta veræ eruditionis? Hos similesque terminos scholasticorum filii pro mysteriis & sublimiori philosophia venditant, eodem quoque situ collocant, ac si iis aliquid significaretur, & data occasione promte edisserunt. Qui tamen, si forte interrogentur, quid sibi illis velint, vel obmutescunt, manifesto indicio, se nullas aut non satis claras vocibus subjecisse ideas; vel quæstionem inepte repudiant, tanquam fixa & rata aut naturalis foret terminorum significatio; aut denique qualitatem occultam vel æque obscura

scura & nihil significantia vocabula reponunt, & longe incertiore dimittunt interrogantem, quam antea fuerat.

§. VI. Vitæ, mortis, animæ, spectri, virtutum viti-
tiorumque nomina, toto die in communi vita usurpari audi-
mus, sed plerumque fere nullæ aut certe confusæ ideæ his-
ce subjectæ sunt vocabulis. Neque vulgus alia ratione has
similesque voces edit, quam quod alios ita loquentes audi-
verit, veluti cæci nati, qui de coloribus inter se colloqui susti-
nent, quorum forte nomina & observationes ex aliis didi-
cerint. Quæ imperfectiones tam late patent, ut si homines
tum demum loqui tenerentur, cum certas sibi ideas formas-
sent, maximam vitæ partem silentio essent transacturi.

§. VII. Hujus mali causa derivanda est a primis in-
cunabulis, ex modo quo vocabula communiter addiscimus.
Antequam enim res consideramus, & ideæ quarum signa
voces sunt, nobis innotuere, sonos crepare assuescimus, plu-
rimisque nominibus memoriam opplemus. Accedente de-
inde præjudicata opinione, nomine noto rem ipsam quo-
que notam esse, pauci succedentibus annis quicquam ulterius
exquirunt, aut de propria vocum significatione solliciti sunt.

§. VIII. Hinc etiam illi, qui eruditionis gloriam præ-
cæteris aucupantur, difficulter sibi persuadent, in sermoni-
bus suis latere aliquid vitii, quod emendationem postulet.
Sunt enim nonnulli, qui obscuris terminis & certis quibus-
dam locutionibus eruditionem metiuntur, adeo ut qui
ab illis paululum discedit juris humani divinique regulas
violasse censeatur. Hoc fœdæ servitutis jugum qui susti-
nent, præpostera diligentia consuetos terminos sibi familia-
res reddunt, illisque quotidie utuntur, ut tandem existiment
se eos probe intelligere, & pro genuinis vocibus habeant.

§. IX. Cum vero philosophia rerum, non inanium sonorum sit *no titu*, a veris philosophis claras & determinatas notiones adhi beri, *veritatis ratio* postulat. In familiaribus quidem colloquiis, commerciis, aliisque vitæ usibus inter homines, qui ad civilem societatem conjuncti sunt, tanta non semper obtinet accuratio, sed sufficere videntur rudes ideæ & minus accurati conceptus, quibus negotia sua peragant. Certum tamen est, non paucas controversias, insanam garrulitatem & acerbis altercationes in vita communi frequentissimas, huic malo originem debere.

§. X. Ut vero scopus, quem loquens intendit, obtineatur, ipsorum etiam sonorum rationem habeat, necesse est. Quilibet sonus articulatus æque sese habet ad quasvis ideas denotandas, neque ullus naturalem cum ipsis ideis connexionem habet, prout variarum gentium linguæ diversæ demonstrant. Non diffitemur, voces quasdam affinitatem aliquam habere cum re significata, e. c. boare, hincire, quod tamen hæ voces præcise hoc significant, ab institutione hominum pendet, qui eodem jure alios quoslibet sonos adhibere poterant. Quod etiam nominibus auditis ideæ perinde fere excitentur, ac si illarum objecta actu sensibus perciperentur, ex crebro vocum usu ac diuturna consuetudine pendet, quæ ideas rerum & sonorum arctissime colligavit.

§. XI. Quamvis itaque vocum significatio ab impositione hominum pendeat, atque adeo cuique integrum sit, vocabulis usu receptis novas assignare significationes, aut nova vocabula in proprios usus fingere, nullius tamen in colloquiis & congressibus hominum forent usus. Magna oriretur confusio, si e. c. vocem, parallelogrammum, adhiberem ad

rem ad denotandam figuram tribus lineis constantem, aut hominem dicere velim, quem communi usu vocamus equum. Ne scilicet subsidia humanæ societatis convellantur, nomenque protinus confundatur significatio, in his ad communem consuetudinem respiciendum est.

§. XII. Sed *usus communis* incerta sæpe est ac fallax emendatæ locutionis norma, neque nos ab errandi periculo prorsus immunes præstat. Nempe dum indagamus, quo sensu vocabula ab aliis soleant accipi, ad singulorum notiones deveniendum est, quæ, prout infra dicetur, mirum in modum variant. Vulgus varium est & mutabile, obscuras plerumque sovet ideas & artus limitibus inclusas. Qui doctrina animum excolunt, latius patentes quidem nanciscuntur ideas et magis claras, quæ tamen eo ipso a vulgaribus multum discrepant. Atque hæ quoque doctorum ideas, pro diversis studiis, pro sedulitate vel somnolentia in rebus examinandis, diversæ sunt, ut adeo difficile sit determinare, quot & quænam præcise ideas voci alicui ex usu communi sint annectendæ.

§. XIII. Curta admodum vocum usu receptarum est suppellex, & contra cogitationes nostræ ad innumera sese extendunt, fieri ergo non potest, quin voces eadem ab iisdem sæpe in sensu dispari adhibeantur. Sollicite tamen ab invicem discernenda sunt, quæ *æqui-vocatione* laborant. Sunt enim, quæ res denotant nulla ratione inter se connexas, neque unquam confusas in hominum animis; in quibus sanæ mentis hominem labi vix contingit. Asterisini in cælo v. g. canis, ursa, draco &c. nullam connexionem habent cum animalibus terrestribus, quæ eodem nomine indigitamus, adeoque non tam facile ex similitudine nominis metuenda

tuenda in his confusio. Similiter vox gallus adhibetur de homine & ave, quæ ambiguitas satis notabilis ab unoquoque nullo propemodum negotio animadvertitur.

§. XIV. Majus sæpe errandi periculum in illis est vocibus, in quibus nullam suspicamur ambiguitatem. Sic hæ voces, anima, calor, color, videre, audire, in ore sunt omnium & synonymæ a multis creduntur, sed homonymia quam maxime laborant. Anima interdum denotat principium nutritionis & accretionis, quandoque principium aliquod sentiens materiale a rationali distinctum, denique etiam principium cogitans. Hinc homines facile in errores prolabuntur & unum idemque nutritionis ac cogitationis principium esse opinantur, nominis convenientia forte decepti.

§. XV. Quod sensus nostros attinet, similiter plurima toto cælo diversa uno eodemque nomine insignimus. Corpus nempe nostrum dicitur sentire, oculus videre, auris audire, atque sicutantummodo motus in organis corporeis, e. c. per lumen in oculo excitati denotantur. Deinde hi motus animæ occasionem suppeditant, varias formandi ideas v. g. coloris rubri, cœrulei. Qua ratione visus nomen sumitur pro cogitatione, ob ea quæ in oculo peraguntur, nec amplius organum aliquod, sed anima sentire, videre, audire dicitur. Quemadmodum e contrario rem aliquam non vidisse dicimus, si forte mens advocata ei non attenderit, tametsi oculi fuerint aperti atque integri. Denique quando dicimus sensus nostros falli, sumuntur hæ voces, non pro motibus in organis corporeis excitatis, neque pro nuda animæ perceptione, sed pro judiciis ab animalatis.

§. XVI. De calore & coloribus eruditi acerrime disputant,

disputant, an nempe calor sit extra nos in igne, an dentur colores veri; quæ diffensiones, ambiguitate vocabulorum evoluta, facile solvuntur. Vel enim sumitur vocabulum caloris pro illa sensatione, quam ad ignem accedentes habemus, atque sic temerarium foret dicere, in corpore esse calorem: vel pro eo quod in igne est, & in nobis excitat sensationem caloris, quo casu admitti potest, esse in corporibus etiam calorem. Satiùs tamen foret, ad confusionem evitandam, caloris nomen ad solam sensationem restringi, atque id, quod extra nos est, ardoris vel alio quopiam vocabulo insigniri. Persæpe enim homines falluntur, sibi persuadentes, in corporibus extra nos positis simile quid esse sensationibus nostris, dum res plures in se disjunctissimas, tanquam connexas intuentur, ac pro similibus vel iisdem habent, occasione nominis quo communiter exprimi solent. In coloribus itidem duo confundi solent, id quod in externis peragitur corporibus, & sensatio, quæ in nobis per lumen varie reflexum suscitatur. Quando de dolore sermo est, in eo magis cauti sunt, quod id nomen igni adurenti vel acui pungenti adscribere nolint, ambigue tamen satis loquuntur, dum manus vel pedes dolere asserunt. Nimirum ita confunditur motus temperamento & constitutioni nostræ contrarius qui est in corpore, cum vivido doloris sensu qui est cogitatio, & in animo nostro.

§. XVII. Quamvis vero *vocabula*, si seorsim spectentur, omnium confessione dubiæ sint vel non determinatæ significationis, largimur tamen, ex ipso *contextu* & *rei consideratione* de plurimarum vocum significationibus sedulo & attento lectori constare. At vero sæpe nobis suboriuntur illæ tantummodo notiones, quas olim ex rerum, de quibus

bus sermo est, consideratione hausimus, non eæ, quas loquens præcise intendit. Neque etiam diffitemur, celebrata nominis definitione multas imperfectiones sermonis nostri vel imminui vel tolli posse. Certum enim est, plerasque controversias, quæ & olim & nostris temporibus eruditos in varias traxerunt partes, hac ratione sublatum iri. Definitiones tamen semper adhibere, vix nostra fert conditio, aut si cumulentur, novæ subinde oriuntur difficultates.

§. XVIII. Prolixum nimis foret, omnia quæ huc pertinent recensere, suffecerit vel digitum ad hasce difficultates intendisse. Tuto dixerim, nullum dari nomen, quod non ambiguum esse, aut errori occasionem aliquando præbere possit. Cujus asserti veritas luculentius constabit, cum de idearum diversitate diversis in subiectis egerimus, tanquam potissima causa quæ impediat, quo minus finem sermoni præfixum consequamur, atque eadem in audientis animo producat notio, quæ in loquente est.

§. XIX. Inter tot hominum myriades, quas nostra ætas habet, vix quempiam reperimus, qui alterius os ac vultum exacte referat. Admiranda deprehenditur varietas in externis partibus, in membrorum dispositione ac colore, & historiæ, quæ nobis exquisitam frontis similitudinem promittunt, sunt rarissimæ. Nec minor est dissimilitudo in interioribus partibus, in sanguine, fluido nerveo, in organorum structura & cerebro. Incrementa capit hæc varietas ex diversa, quæ hominibus contingit, educatione, variis ciborum & potuum generibus, ex regionum discrepantia, & innumeris aliis causis externis.

§. XX. Mens quidem nostra omnis materiæ experta est, adeo tamen pendet a temperamento vel organorum corporis

corporis dispositione, ut si organa crescant, vel dissolvantur, ipsa quoque animæ vis vel acuatur, vel obtundatur. In pueris certe & juvenibus crescit ingenii acumen, in viris viget, in senibus denique debilitatur & deficit. Quin etiam mens functiones suas exercere nequit, si cerebrum morbo laboret, in ebrietate turbatur, in dementia aberrat, in deliquio vis animæ pene exstinguitur.

§. XXI. Cum ergo tot in hominum corporibus sint disensiones, atque hinc animorum vigor in operationibus suis discrepet, tuto colligimus, *diversos homines unius ejusdemque rei ideas habere plerumque diversissimas*. Et quemadmodum corpus nostrum perpetuis mutationibus obnoxium est, in iisdem hominibus etiam ideæ, maxime pro ætatis discrimine multum variant, & quas juvenes habuimus, eas pro vectori ætate vel rejicimus, vel emendamus & ampliores reddimus. Quod ut clarius fiat, de ideis tam simplicibus quam complexis nonnulla addemus.

§. XXII. Vulgo credimus, in ideis simplicibus, quæ distingvi & seorsim intelligi possunt, quales sunt sensationes colorum, sonorum, voluptatis, doloris, homines convenire, cum omnes uno ore, idem e. c. album vel rubrum pronuncient. Et certum est, in his intelligendis non tantam dari difficultatem, quanta deprehenditur in ideis complexis, quæ ex pluribus simplicibus conflatae sunt. Nihilominus tamen cum definiri nequeant, ea quæ sentimus, dubium est, an alii eodem prorsus modo, quo nos, iis afficiantur. Consensio in nomine aut sono id non probat.

§. XXIII. Pro organorum scilicet diversitate, e. c. oculorum, diversas colorum ideas oriri necesse est, non secus ac pro lucis copia iidem variant, adeo ut, quæ hic sentit, dum
B plumbum

plumbum intuetur, alterius oculo obversetur, quando argentum cernit. Quinimo unius ejusdemque hominis oculi ita sæpius dispositi, ut res objecta aliter dextrum aliter sinistrum oculum percellat. Exemplo esse potest Rohaultius, qui de seipso testatur, quod quæ sinistro oculo viridis videbantur esse coloris, eadem dextro oculo per diuturniorem telescopii usum delassato spectata, ad cœruleum colorem accederent.

§. XXIV. Quemadmodum vero unum idemque objectum non eandem coloris sensationem excitat in diversis oculis: Ita etiam serres habet cum reliquis qualitatibus sensibilibus. Nempe etiam soni aures hominum diversimode afficiunt, adeo ut quam hic laudat symphoniam, alter absonam dicat. Quis nescit diversos homines eosdem appetere odores, aut etiam aversari? Nam & literis consignatum legimus, integras familias extitisse, quibus rosæ vel lili odor adeo fuerit gravis & molestus, ut morbos vel ipsam mortem acceleraverit. Neque etiam unus idemque cibus eandem in variis hominibus ideam excitat, cum aliis sit gratus, aliis invidus, quia aliter gustus organa moventur. Ad quod evincendum, non alia ratione, quam quotidiana experientia opus esse reor.

§. XXV. Quoniam vero unusquisque ad sensationem exprimendam, quæ certis objectis excitatur, utitur nomine, quo effectus ejus objecti vocari solent ab omnibus, nec tamen ii effectus in omnibus sint iidem, inde sequitur, nomina harum sensationum esse maxime ambigua, neque scire nos posse, utrum perfecte nos invicem intelligamus. Quando nempe nomina idearum simplicium adhibentur, non illæ ideæ, quas loquens habet, in nobis oriuntur, sed quas ipsi, pro habitu-

* (II) *

habitudine organorum nostrorum ex objectis, quæ apta sunt ad perceptiones istas in nobis suscitandas, hausimus. Omnes definitiones & vocabula, quotquot etiam adhibeantur, inutilia sunt ad ideas declarandas, quas alter nec habet, nec sensibus acquirere potest. Exemplo esse potest cæcus natus, cui nemo colorum indolem ita explicuerit, ut aliquam eorum ideam nanciscatur. Quod nemo facile in dubium vocaverit, nisi quis existimet, colores e. g. & sapes auribus percipi posse.

§. XXVI. Sequuntur ideæ compositæ, quæ iisdem ac pluribus etiam premuntur difficultatibus. Præterquam enim, quod ex simplicibus ideis componantur, difficile est, limites earum constituere, & definire, quænam & quot ideæ simplices huc pertineant. Quod præcipue obtinet in ideis modorum mixtorum, quarum congeries arbitraria est, quæ nec ad certum in natura exemplar revocantur, sed a mente efformatæ, in varias classes digeruntur. Plurimæ voces in sermone diversarum gentium, quæ sibi invicem non respondent, nec exacte in qualibet alia lingua reddi possunt, luculenta hujus varietatis sunt indicia.

§. XXVII. Ad idearum complexarum classem pertinent, corpus, homo, exercitus, navis, classis, item affectus, virtutum & vitiorum genera, & universim eæ omnes, quæ ex pluribus simplicioribus consistunt. Quæ quo ampliores sunt & latius patent, eo magis etiam in hominum animis variare solent. Nostra enim socordia & voluntatis inconstantia vix permittit, ut singula attributa ordine perlustremus, sed plerisque hominibus familiare est, quædam tantummodo seligere, eaque leviter & cursim attingere. Hinc ideæ sunt vel arctiores, vel laxiores, vix unquam adæquatæ, ut

omnes modos, quibus res aliqua constat, habeamus exploratos.

§. XXVIII. Ita e. c. *hominis idea* in diversis hominibus diversa, quæ jam plures, jam pauciores, jam has, jam illas partes infinita diversitate complectitur. Vulgus ea tantummodo, quæ sensus nostros maxime percellunt, externam nempe figuram & colorem solet considerare, atque hanc ideam voci hominis subicere, ita ut etiam dubitet, eos hominum numero assignare, qui a consueta forma paululum recedunt. Qui in rebus notandis diligentior est, considerat partes tam consistentes quam fluidas, adjungit alia attributa, sanguinis circulationem, potentiam loco movendi, facultatem loquendi, &c. quo in casu hominis idea multo laxior. Alius principium cogitans, variasque ejus operationes considerat, atque has hominis ideæ inserit. Nonnulli denique has similesve proprietates curatius perspectas habent, quidam vero obscuras aut confusas fovent ideas.

§. XXIX. Ita etiam idea *exercitus*, quam quis habet, rarissime cum alterius congruit. Neque dubium est, ideas quas de exercitu format quisquam, qui extra militiam degit, multum discrepare ab iis, quæ vel militibus, vel ducibus insunt. Item, qui singulas navium partes, structuram, earumque varios apparatus sollicitè contemplantur, longe harum ampliorem nanciscuntur ideam, quam quibus ne quidem eas intueri licuit.

§. XXX. Varietas hæc facile animadvertitur, neque a quopiam negari potest. Ceterum latius sese diffundit, & subtilior est, quam ut brevibus explicari possit. Prout nempe res aliquas vel curatius vel negligentius expendimus,
contin-

contingit, ut si in generalibus quibusdam quadantenus convenire videamur in specialibus tamen soleamus discrepare. Quam discrepantiam augent tot Philosophorum sectæ, & repugnantes sæpe, quas amplectuntur, sententiæ.

§. XXXI. Quod notiones morales attinet, in iis non minor est varietas, quam in ideis corporum. Prout nempe homines id laudi ducunt, quod moribus suis convenit, ita etiam pro voluntatis pravitate, & varia animi propensione, vitia cum virtutibus confundunt. Pauci mortalium erunt, qui non existiment, se virtutibus præ cæteris elucere, & hinc de aliorum moribus secundum suas opiniones iudicium ferunt. Ita, quamcunque quis sectetur religionem, suam opinatur veram, & secus sentientes, aut diversæ religioni addictos, impietatis inculcat, & probrosis nominibus proscindit. Ita populi quidam Americæ, pietatis & amoris erga parentes vel cognatos officia explevisse videri volunt, dum defunctos devorant, quod nos inhumanitatem existimamus.

§. XXXII. Tametsi vero modis diversissimis easdem res consideremus, indeque natas varias earundem rerum habeamus ideas, iisdem tamen sonis utimur ad illas exprimendas. Quæ indoctum vulgus usurpat nomina, eadem Philosophis etiam, ne exosa videantur novitate delectari, in usu sunt. Et quamvis veterum Philosophia mores, atque instituta a nostris fuerint diversa, easdem tamen loquendi formulas retinuimus, & nostris accommodavimus conceptibus.

§. XXXIII. Quæ autem spes est, in tanta idearum varietate, & quæ hinc sequitur, verborum ambiguitate, alicujus sermonem plene intellectum iri? Ferendus sæpe sermo est,

mo est, modo aptus fuerit, rerum de quibus colloquimur ideas quadantenus producere. Veterum præsertim scripta dum evolvimus, non statim sententia, quam illa in nobis excitant, tribuenda est auctori. Ut, si Saturni, Jovis, Martis, aliaque vocabula usurpent, fallimur existimantes, idem eos cogitasse, quod Interpretes nostri hodie sentiunt. Absonum enim est, & Philosopho indignum, unum eundemque simul ens perfectissimum, & maxime detestandis sceleribus inquinatum credere. Quemadmodum neque illud probabile est, recentioris Philosophiæ placita, ut nonnulli sibi temere persuadent, veteribus distincte perspecta fuisse, licet forte in iis offendamus formulas, quæ videantur illa innuere. Dum enim genuinam sermonis indolem negligentius perpendimus, & in auctoribus legendis ad res magis respicimus, quam ad animum scribentis, fieri solet, ut ei affingamus plurima, de quibus ne quidem cogitaverit.

§. XXXIV. Quis etiam intelligat vel scriptores, vel nobiscum colloquentes, si de moribus, actionibus, virtutibus & vitiis sermo incidat? Qui sciamus, quid sibi velint, dum justum, ambitiosum, avarum aut prodigum aliquem pronunciant? Forte justus illis dicitur, qui causæ favens contra adversarium pronuntiavit, ambitiosus, qui præclare via licita annititur ceteris antecellere, avarus, qui partas opes sollicitè tuetur, neque exquisitis dapibus temere indulget, prodigus denique, qui non arcæ condemnat opes, sed in usus necessarios expendit. Hinc etiam non est mirum, eundem ab his laudari, ab aliis culpari, cum homines pro diverso vitæ genere alia atque alia principia practica usu & consuetudine sibi conciliaverint. Et certe, nunquam intelligimus ex sermone aliorum, quinam fuerit e. c. veræ religioni

gioni addictus, pius, aut justus, nisi aliunde nobis constet, aut specialius vivendi & cultus divini ratio exponatur.

§. XXXV. Ne dicam nunc de pernicioso illo & multis hominibus grato adulationis vitio. Dum homines vitia vel temere emolliunt, vel contra animi sententiam virtutis nomine tegunt, & intolerabili laudatione extollunt, avaritiam parsimoniae, prodigalitatem vero liberalitatis titulo venditantes. In quo si non cauti simus, non tantum decipimur turpiter, sed etiam paulatim falsas virtutum ideas consequimur.

§. XXXVI. Hanc intelligendi difficultatem augent ideae relativae, quae ad alias respiciunt, harumque considerationem includunt. Nulla res est, quae non aliqua sui proprietate in alius rei considerationem nos deducere possit, atque adeo relationibus formandis fundamentum praebere. Quae relationes, cum innumeratae sint, & pro varietate hominum ac multitudine rerum discrepent, fieri potest, ut quis doctum judicet, quem alter rudem & idiotam appellat, turrem altam & magnam, quae exigua videtur alteri. Ita quis potest dici doctissimus, sapientissimus, sed vel in certo genere, vel respectu hominum quorundam, aut omnium, illo aëvo florentium, licet vel ante eum vel nostris seculis existant, qui palmam ei dubiam reddant.

§. XXXVII. Notari hic meretur praeposterum quorundam, qui oratores videri volunt, studium, qui sesquipedalia verba semper cumulant, & vocibus feligendis, ornamentisque conquirendis nimium student. Avocant nempe auditorum animos a rerum consideratione, & efficiunt, ut haereant in cortice, nec ad interiora penetrare possint. Idem propemodum faciunt, quod pictores, qui tabulam coloribus
adeo

adeo obumbrant, ut prior imago vel plane non compareat, vel alia videatur. Dum enim tot sonantia vocabula coacervant, vix emicant illa, quæ ad mentem loquentis patefaciendam spectant.

§. XXXVIII. Absit, ut de vera eloquentia hoc intelligi velimus, quæ argumentorum pondera non minus, quam verba apta atque usu recepta cum studio seligit. Cordato hæc viro est digna, suasque laudes meretur. Sed affectatum illud & vitiosum dicendi genus repudiamus, quod tropis & hyperbolis nimium scater, ut vix augurari liceat, quid sibi velit. Quo qui utuntur, non id agunt, ut animi sui sensa aliis patefaciant, sed ut eorum aures inanibus sonis compleant, atque obtundant animum.

§. XXXIX. Prolixius hæc, quæ de sermonis nostri defectibus, eorumque causis attulimus, explicari possent, & plura etiam imperfectionis genera, atque causæ addi, quæ impediunt, quo minus scopum sermoni præfixum consequamur. Sed animus saltem fuit, pauca quædam hac vice ex tam diffusa materia decerpere, & more in Academiis recepto, eruditorum examini subicere. Forte dabitur in posterum occasio, plenius nonnulla, quæ subobscura quibusdam videri possunt, exponendi, & quam late vagetur per plurima disciplinarum genera, specialius ostendendi.

§. XL. Deniq; & illud observandum duximus, difficile quoque nobis fuisse in proponenda sermonis imperfectione, omnes, qui videbuntur nonnullis, sermonis defectus evitare. Præterquam enim, quod hominum studia sint diversa, fere in his similibusque contingere solet, ut dum aliquod vitium declinare studemus, in alterum incidamus. Ferendum ergo est pro imbecillitate humana, quicquid corrigere est nefas.

Corol-

Corollaria.

I.
Lingua Hebræa, Chaldaica & Syriaca magnam affinitatem habent cum Græca.

II.
Multi ita linguas tractant, non ut doceant eas, sed Grammaticos faciant.

III.
Nemo eruditus, nisi idem fuerit Logicus.

IV.
Multa sunt in intellectu, quæ prius non fuere in sensu.

V.
Ens potest univocum dici respectu substantiæ & accidentis.

VI.
Conservationem rerum omnium a Deo pendere, ex lumine naturæ probari potest.

VII.
Non datur rarefactio proprie dicta, ita ut idem corpus majorem locum occupet.

C

VIII.

VIII.
Grave corpus in se ipso non habere sui motus prin-
cipium, probabile est.

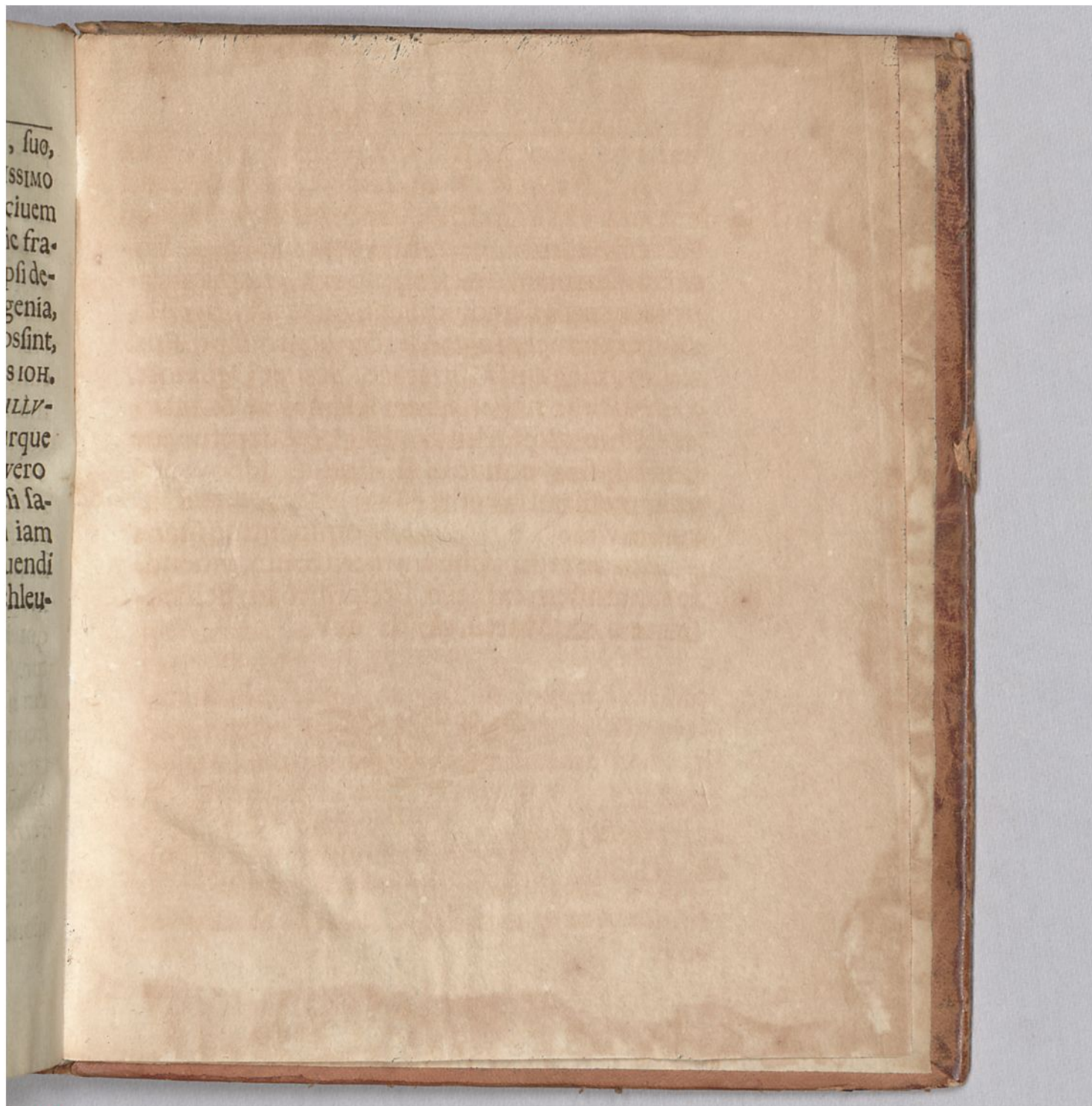
IX.
Logica non est necessaria ad Arithmeticam & Geo-
metriam addiscendam.

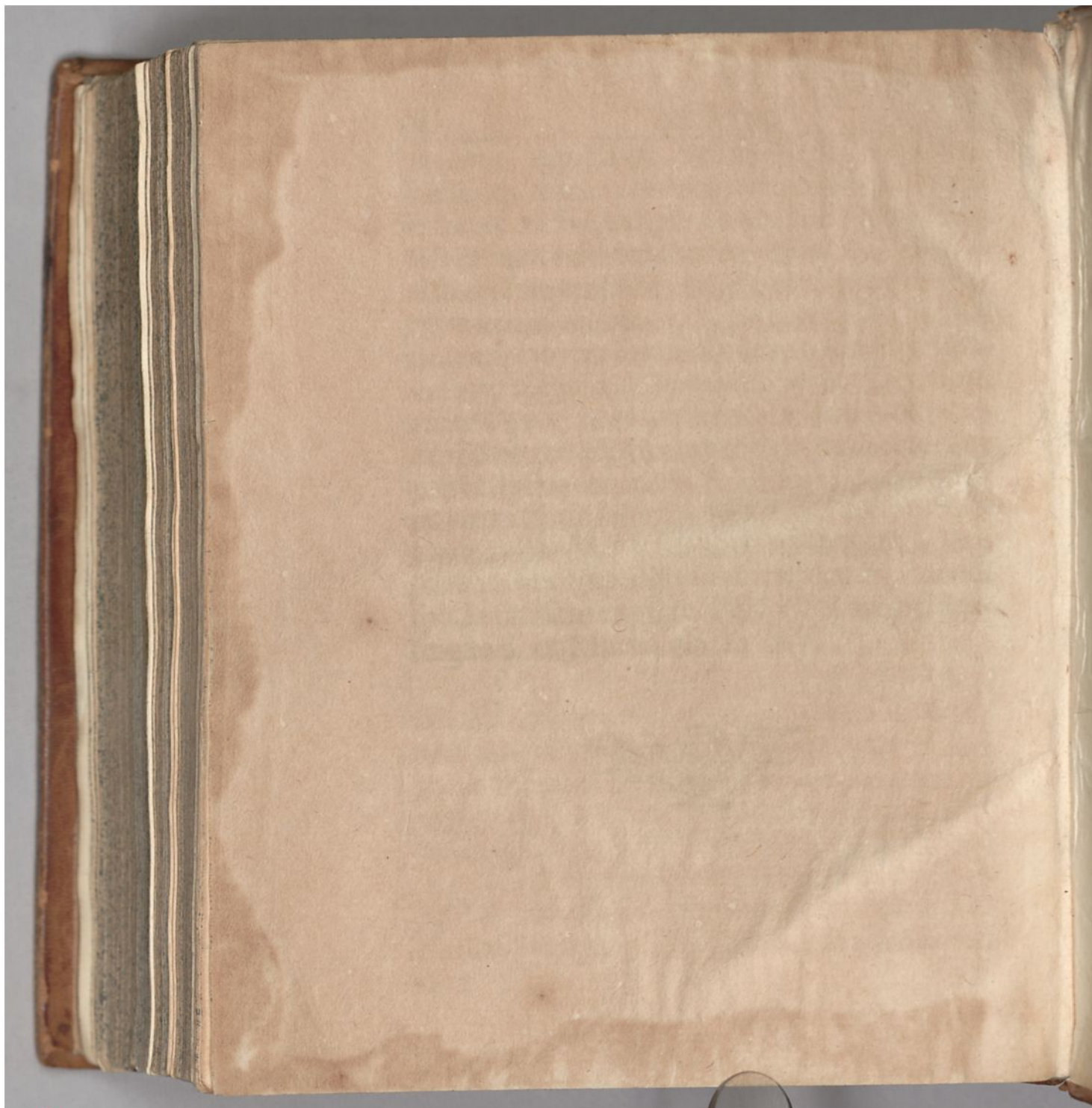
X.
Eclipsis Solis, Lunæ & Terræ simul sunt.

XI.
Quodcunque utile, idem honestum est.

XII.
Animus noster malum qua malum non appetit,
nec bonum qua bonum odit.

6832

GWLB Hannover 35
036 855 901

IV 5 A
40
685

